

แนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษานี้ ผู้วิจัยได้อาศัยแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์สภาพของพื้นที่เมืองพระสมุทรเจดีย์ ทั้งในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อให้ทราบถึงปัญหา ข้อจำกัด ศักยภาพของพื้นที่ จึงได้นำไปเป็นแนวทางการพัฒนาเมืองให้เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่ต่อไป โดยแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ใช้ในการศึกษา มีดังนี้

- 1) แนวคิดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน
- 2) แนวความคิดการวางแผนการใช้ที่ดิน
- 3) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาเมือง
- 4) แนวคิดเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาพื้นที่
- 5) แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเล
- 6) งานวิจัยและโครงการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน

การตั้งถิ่นฐาน(Leong and Morgan,1975) ได้อธิบายไว้ว่า การตั้งถิ่นฐาน คือ การสร้างที่อยู่อาศัยของมนุษย์เป็นหมู่บ้านและเป็นเมือง ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมทางธรรมชาติ(Physical Factors) เช่น สภาพภูมิประเทศ ดิน อากาศ แร่ธาตุ แหล่งน้ำ ฯลฯ และปัจจัยแวดล้อมทางสังคม (Social Factors) เช่น สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ทักษะคน ความแตกต่างของประชากร เป็นต้น

Rubenstein (1996:477-484) กล่าวถึง การตั้งถิ่นฐานโดยทั่วไป ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การตั้งถิ่นฐานในชนบทกับการตั้งถิ่นฐานในเมือง การตั้งถิ่นฐานทั้ง 2 แบบนั้นมีความแตกต่างกันทั้งในด้านประชากร รูปแบบและบทบาทหน้าที่การขยายตัว ตลอดจนปัญหาของแต่ละพื้นที่ ดังต่อไปนี้

1) การตั้งถิ่นฐานในชนบท (Rural Settlement) มีรูปแบบการตั้งที่อยู่อาศัยแบบ "หมู่บ้าน" มีโรงเก็บของ ยุ้งฉาง เครื่องมือในการเกษตร รวมบ้านอยู่อาศัย วัด โรงเรียน และบริการทางสังคมต่าง ๆ ซึ่งจะมีแบบวงกลม (Circle Rural Settlement) จะมีศาสนสถานเป็นศูนย์กลางหมู่บ้านและบ้านเรือนจะอยู่รอบ ๆ และแบบแนวLinear Rural Settlement) เป็นการตั้งถิ่นฐานที่เกาะกลุ่มไปตามถนน แม่น้ำ กำแพงกันน้ำ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการตั้งถิ่นฐานแบบชนบทนั้นเป็นการรวมกลุ่มของชุมชนขนาดเล็ก ประชากรน้อยอยู่กันอย่างไม่หนาแน่นซึ่งมีการประกอบอาชีพที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งแตกต่างจากการตั้งถิ่นฐานในเมืองโดยสิ้นเชิง

อีกลักษณะหนึ่งเป็นการตั้งถิ่นฐานในชนบทแบบกระจาย(Dispersed Rural Settlement) เป็นการตั้งถิ่นฐานซึ่งที่พักอาศัยจะอยู่แยกออกจากที่นา จะไม่อยู่ในหมู่บ้าน สะดวกต่อการเกษตร

กรรมที่ใช้เครื่องจักรขนาดใหญ่ ทำให้การทำกรเกษตรมีประสิทธิภาพกว่า ซึ่งแบบนี้จะไปทำลายการใช้ชีวิตแบบหมู่บ้าน ทำให้เกิดความรู้สึกแปลกแยกไม่รู้จักกันในหมู่บ้าน

2) การตั้งถิ่นฐานในเมือง (Urban Settlement) มีขนาดการตั้งถิ่นฐานใหญ่กว่าชนบท เกิดในแหล่งศูนย์กลางการค้า การบริหารและการทหาร จึงมีประชากรอยู่หนาแน่นมากกว่าในชนบท มีการแข่งขันทางเศรษฐกิจสูง ทั้งนี้เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากเกษตรกรรม เข้าสู่อุตสาหกรรม มีสิ่งก่อสร้างอาคารบ้านเรือนอย่างถาวร เมืองจึงเป็นวิวัฒนาการด้านการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์จากการก่อตัวเป็นชุมชนและเติบโตขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งชุมชนประกอบด้วยคนที่อยู่รวมกันในอาณาเขตพื้นที่เดียวกันแต่กลุ่มเล็ก เช่น หมู่บ้าน ไปจนถึงกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น เมือง ประเทศ มีการจัดระบบต่าง ๆ ในชุมชน มีความหลากหลายในอาชีพมากกว่าในชนบท

ในประเทศไทยมีหลักเกณฑ์การจัดตั้งเขตการปกครองตามลักษณะการตั้งถิ่นฐาน โดยแบ่งชุมชนออกเป็น 2 ระดับใหญ่ ๆ คือ

- 1) ชุมชนเมือง อันตบหนึ่ง เป็นชุมชนที่มีความเจริญสูงและมีการกระจุกตัวของประชากรหนาแน่นมาก (เกินกว่า 1,000 คนต่อตารางกิโลเมตร) ส่วนใหญ่เป็นชุมชนเขตเทศบาล
- 2) ชุมชนชนบท เป็นชุมชนที่มีความเจริญน้อย (น้อยกว่า 1,000 คนต่อตารางกิโลเมตร) และมีประชากรไม่หนาแน่น มีการกระจายตัวมาก ได้แก่ เขตชนบทที่อยู่รอบนอกเขตเทศบาล เช่น เขตองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น

2.2 แนวความคิดการวางแผนการใช้ที่ดิน

การใช้ที่ดิน คือการที่มนุษย์ได้กระทำกิจกรรมต่าง ๆ บนที่ดินในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเกษตร บ้านเรือนที่พักอาศัย สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ซึ่งเมื่อกิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้นมีหลายประเภทขึ้นเกิดการใช้ที่ดินอย่างไม่เหมาะสม ดังนั้น การวางแผนการใช้ที่ดิน จึงเข้ามามีบทบาทเพื่อให้เกิดการจัดการที่ดินอย่างเป็นระบบมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสภาพของดินในแต่ละกิจกรรม รวมไปถึงต้องสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและความต้องการของสังคมนั้น ๆ เพื่อให้แผนที่จัดวางขึ้นก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อคนบนที่ดินนั้นและต่อสภาพทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

Goodman (1968 : 106-126) ได้อธิบายถึงปัจจัยสำคัญของการวางแผนการใช้ที่ดิน โดยจะต้องคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้ คือ

- 1) ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับลักษณะที่ดิน(Land Characteristics) คุณภาพ(Quality) และรูปแบบ(Pattern)
- 2) กิจกรรมบนพื้นที่นั้น (Activities) จะใช้ในการวิเคราะห์รูปแบบการใช้ที่ดินที่ผ่านมาในอดีต และใช้เป็นกรอบสำหรับกำหนดรูปแบบผังการใช้ประโยชน์ที่ดินระยะยาว

Keeble (1969 :99) กล่าวถึงการใช้ที่ดินในเมืองและแบ่งรูปแบบกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่นั้น เป็น 4 ส่วน คือ ย่านศูนย์กลางเมือง ย่านอุตสาหกรรม ย่านพักอาศัย และที่ว่างที่รวมพื้นที่เกษตรด้วย โดยมีลักษณะการใช้ที่ดิน ดังนี้

1) ศูนย์กลางเมือง คือ พื้นที่ที่ใช้เป็นย่านการค้า การบริหารและบริการทางสังคมบางประการ ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้จะรวมกันอยู่อย่างหนาแน่น และมีการก่อรูปที่ซับซ้อนเป็นศูนย์กลางการบริการต่าง ๆ เท่าที่เมืองจะสนองตอบได้ ศูนย์กลางเมืองควรจะประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญ คือ ร้านค้า สำนักงาน ธนาคาร สถานที่ราชการ ห้างสรรพสินค้า พิพิธภัณฑ์ และโกดังเก็บสินค้า ฯลฯ

2) ย่านอุตสาหกรรม คือ บริเวณที่เป็นที่ตั้งประกอบกิจกรรมของอุตสาหกรรมการผลิต (Manufacturing Industry) และอุตสาหกรรมบริการขนาดใหญ่ พร้อมทั้งเป็นที่ตั้งของสถานีจ่ายไฟฟ้าและแก๊ส

3) ย่านที่พักอาศัย คือบริเวณสำหรับให้ประชากรอยู่อาศัย ซึ่งจะประกอบด้วยอาคารพักอาศัยแบบต่าง ๆ สวนขนาดต่าง ๆ รวมทั้งการใช้ที่ดินอื่น ๆ เช่น ย่านการค้าประจำท้องถิ่น โรงเรียน ประถมศึกษา

4) พื้นที่ว่าง(Open Space) ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในบริเวณที่พักอาศัยและพื้นที่ในโรงเรียน โรงพยาบาลและสถาบันต่าง ๆ สวนสาธารณะและสนามเด็กเล่น นอกจากนี้ยังมีที่ว่างบริเวณชานเมือง (Town Periphery) ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ภาคเกษตร ได้แก่ สวนผลไม้ พื้นที่เพาะปลูก

2.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาเมือง

เมือง กำเนิดจากการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ มีการก่อรูปเป็นชุมชน มีการเจริญเติบโตขึ้น ซึ่งการก่อรูปของเมือง(Urban Form) เป็นการรวมกลุ่มของลักษณะกิจกรรมและสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นประกอบกันเข้าเป็นรูปร่างของชุมชน เกิดเป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับกิจกรรมประเภทต่าง ๆ จนทำให้สามารถเห็นความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างพื้นที่ที่เป็นชุมชนเมืองกับพื้นที่ที่เป็นชุมชนชนบท

Rostow ได้แบ่งลำดับขั้นการพัฒนาของเมือง ไว้ดังนี้

1) The Traditional Society : เป็นสังคมชนบทดั้งเดิมที่ขึ้นกับประเพณี ทำอาชีพเกษตรกรรมเพื่อยังชีพ ไม่ใช่เพื่อการค้าขายเชิงเศรษฐกิจ เป็นเมืองที่ยังไม่เข้าสู่ขั้นตอนการพัฒนา

2) The Preconditions for Take-off เริ่มเข้าสู่การพัฒนามีกิจกรรมการผลิตเชิงเศรษฐกิจ มีผู้นำที่มีความรู้ มีการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการผลิตทำให้มีผลผลิตเพิ่มมากขึ้น มีสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา ระบบคมนาคมขนส่ง

3) The Take-off เมืองที่มีการเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วในด้านเศรษฐกิจ พัฒนาเข้าสู่อุตสาหกรรม โดยที่ไม่ทิ้งรูปแบบประเพณีดั้งเดิม

4) The Drive to Maturity เมืองมีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ มีการเติบโตอย่างรวดเร็วของอุตสาหกรรม แรงงานในภาคอุตสาหกรรมเป็นแรงงานที่มีทักษะและความชำนาญเฉพาะด้าน

5) The Age of Mass Consumption เมืองที่มีการเติบโตมากจากอุตสาหกรรมหนัก เช่น เหล็กกล้า และแร่

การจัดลำดับการพัฒนาเมืองดังกล่าวข้างต้น สามารถพิจารณาได้จากปัจจัยดังต่อไปนี้

1) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ พิจารณาจากรายได้ต่อหัว โครงสร้างทางเศรษฐกิจ อันได้แก่ สัดส่วนของภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการ ผลผลิตต่อหัว การเข้าถึงวัตถุดิบ ความเพียงพอของสินค้าต่อผู้บริโภค

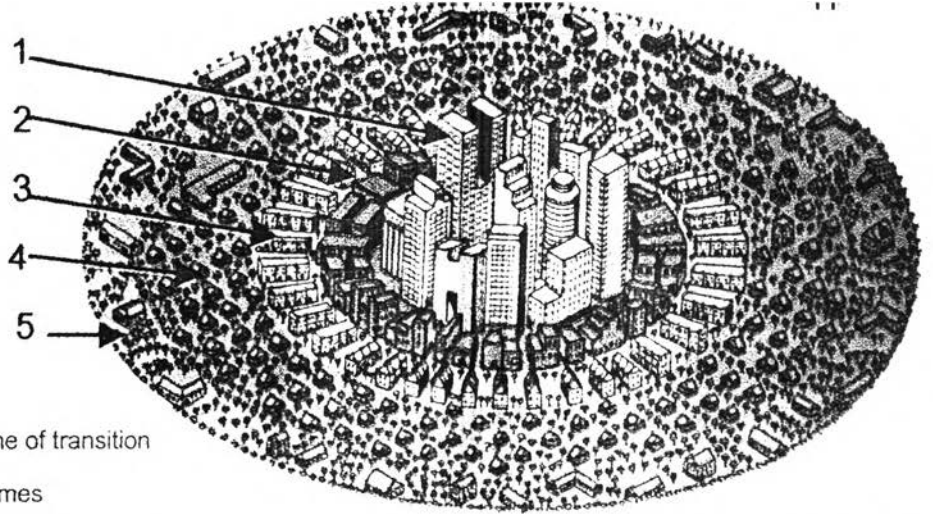
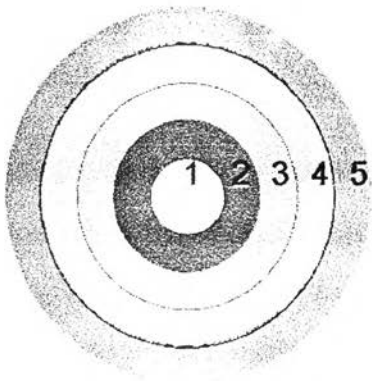
2) ปัจจัยทางสังคม พิจารณาจากการศึกษา ความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ การบริการทางสังคมทางด้านอนามัยและการสาธารณสุข

3) ปัจจัยทางด้านประชากร พิจารณาจากอัตราการเติบโตของประชากร โครงสร้างอายุ สัดส่วนวัยเด็ก วัยแรงงานและวัยชรา

เมืองต่าง ๆ มีการใช้ที่ดินหลายประเภทและแตกต่างกันออกไป การใช้ที่ดินหลายประเภทมีผลต่อราคาที่ดิน อัตราการเข้าถึงและการเจริญเติบโตของเมือง การศึกษาสภาพการขยายตัวของเมือง จึงได้มีการพัฒนาเป็นเวลานาน โดยมีทฤษฎีที่จำแนกเมืองออกเป็น 3 ประเภท (รูปภาพ 2.1 2.2 และ 2.3)

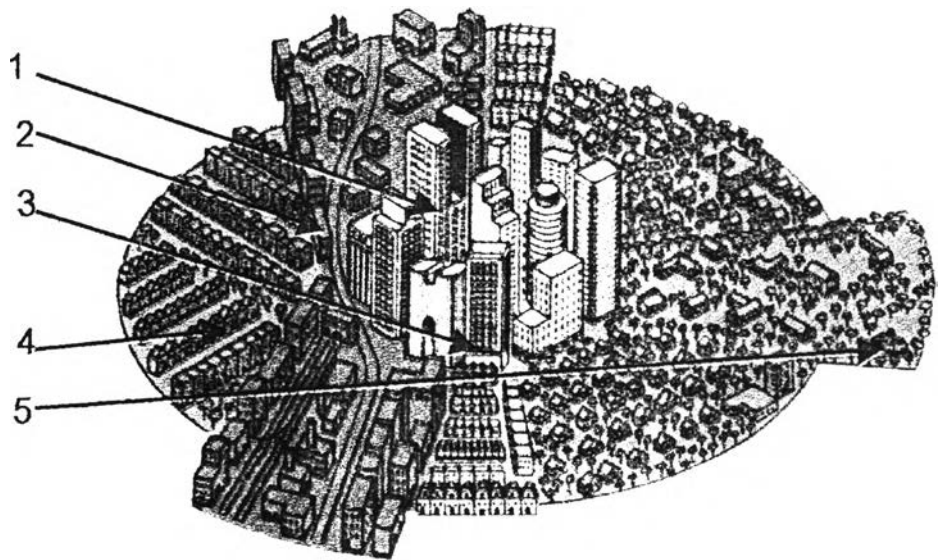
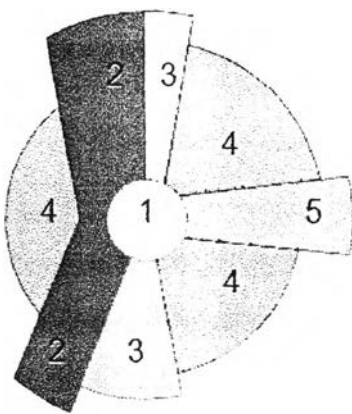
1) Concentric Zone Theory (Johnson ,1975 : 170-172) ตั้งขึ้นโดย Ernest W. Burgess ในปี ค.ศ.1923 คิดขึ้นมาเพื่อเป็นพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาเมือง หรือมีการขยายเมืองที่ออกจากศูนย์กลาง ทฤษฎีนี้มีลักษณะเป็นรูปหรือขอบเขตที่มีศูนย์กลางร่วมกันจะเริ่มจาก C.B.D. (Central Business District) เป็นย่านธุรกิจเป็นแกนกลางของเมือง ถัดมาเป็นส่วนที่เรียกว่าย่านการเปลี่ยนแปลง(Transition Zone) เป็นส่วนผสมระหว่างย่านธุรกิจ และย่านที่พักอาศัยของผู้ใช้แรงงาน ซึ่งมักเรียกว่าเขตเสื่อมโทรม ถัดออกเป็นย่านที่พักอาศัยของผู้ใช้แรงงาน ซึ่งมักเรียกว่าเขตเสื่อมโทรม ถัดออกมาเป็นย่านที่พักอาศัยของชนชั้นกลางที่อพยพออกไปให้พื้นที่รกร้างและเพื่อสภาพแวดล้อมที่ดีกว่า รอบนอกออกไปอีกจะเป็นย่านที่เรียกว่า ย่านเคลื่อนย้าย(Commuter Zone) พวกที่อาศัยในย่านนี้จะทำงานในเมือง มีฐานะดี เป็น Zone ที่มีสภาพของสิ่ง ก่อสร้างที่ดี มีพื้นที่มาก บางส่วนจะกลายเป็นพื้นที่ชานเมือง คนเหล่านี้ต้องเดินทางเข้าออกเป็นประจำ เพื่อไปทำงานในใจกลางเมือง

2) Sector Theory (Northam ,1975 : 189-190) ตั้งโดย Homer Hoyt ในปี ค.ศ.1939 โดยแบ่งเมืองออกเป็น ส่วน ๆ (Sector) ลักษณะเมืองใหญ่ ๆ นั้น จะมีลักษณะเหมือนกับทฤษฎี Concentric Zone ของ Burgess แต่ส่วนต่าง ๆ ของเมืองเมือง ไม่จำเป็นต้องแบ่งเขตเป็นรูปวงกลมซ้อนกันเสมอไป กล่าวคือ บริเวณเขตอุตสาหกรรมไม่จำเป็นต้องเกิดโดยรอบอาณาบริเวณศูนย์กลางเมือง แต่อาจเจริญเติบโตหรือขยายตัวตามริมทางรถไฟ เป็นแนวตรงส่วนต่าง ๆ ของเมือง อาจมีจุดเริ่มต้นจากศูนย์กลางของเมือง แล้วขยายออกไปสู่ชานเมืองตามแนวยาว

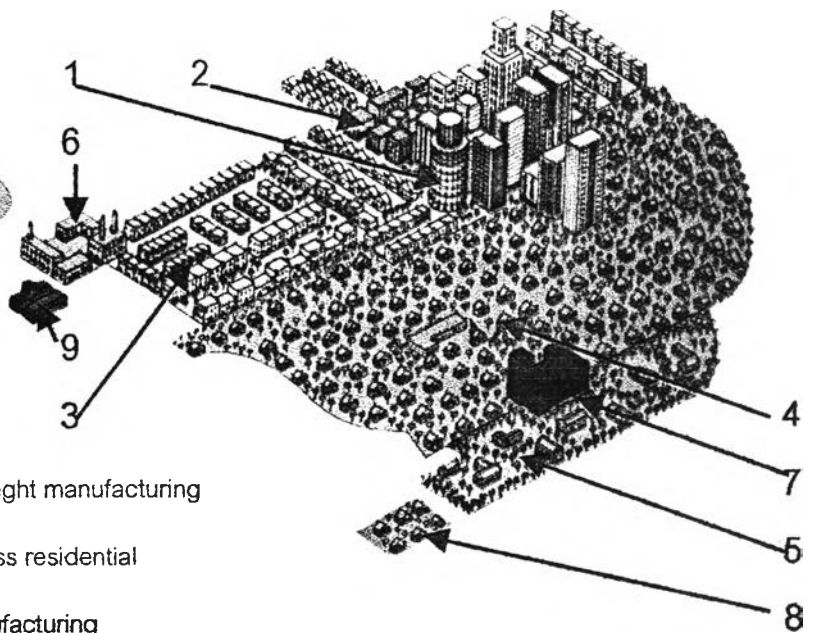
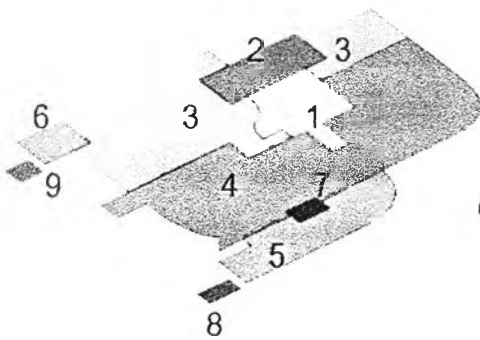
- 1 Central business district
- 2 Zone of transition
- 3 Zone of independent workers' homes
- 4 Zone of better residences
- 5 Commuter's zone

แผนภูมิรูปภาพที่ 2.1 Concentric Zone Model

- 1 Central business district
- 2 Transportation and industry
- 3 Low-class residential
- 4 Middle-class residential
- 5 High-class residential

แผนภูมิรูปภาพที่ 2.2 Sector Model

- 1 Central business district
- 2 Wholesale, light manufacturing
- 3 Low-class residential
- 4 Medium-class residential
- 5 High-class residential
- 6 Heavy manufacturing
- 7 Outlying business district
- 8 Residential Suburb
- 9 Industrial suburb

แผนภูมิรูปภาพที่ 2.3 Multiple nuclei Model

3) Multiple Nuclei Theory (Northam 1975 : 191-192) ตั้งโดย Harris และ Ullman ซึ่งมีแนวความคิดที่ว่าศูนย์กลางของเมืองใหญ่ มิได้เกิดจากที่แห่งเดียว หากแต่ขยายตัวโดยรอบจุดศูนย์กลางหลาย ๆ จุด (Policy Centric) ดังจะเห็นได้ว่ามีย่านการค้า โรงงาน เขตที่พัก เกิดตามย่านศูนย์กลางต่าง ๆ ซึ่งลักษณะทำเลที่ตั้ง อาจเกิดจากสภาพโดยบังเอิญ สภาพของพื้นที่ว่าง ๆ เป็นต้น

4) Inverse Concentric Zone Theory (Brunn 1983 : 27-30) อธิบายว่า เมือง ตามทฤษฎีนี้เป็นเมืองที่จะกลายเป็นเมืองอุตสาหกรรม เป็นเมืองที่มีศูนย์กลางการบริหารหรือ/และศูนย์กลางศาสนา หรือเป็นพื้นที่ที่มีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง ในบริเวณศูนย์กลางเมืองจะเป็นแหล่งที่พักอาศัยของชนชั้นผู้นำหรือชนชั้นสูง ส่วนชนชั้นล่างจะอาศัยอยู่บริเวณรอบ ๆ ซึ่งแตกต่างจากเมืองส่วนมากในประเทศพัฒนาแล้วที่ชนชั้นทางสังคมจะสัมพันธ์แบบผกผันกับระยะทางจากศูนย์กลางเมือง กล่าวคือกลุ่มชนชั้นสูงในประเทศที่พัฒนาแล้วมักจะอาศัยอยู่ไกลจากศูนย์กลางเมืองเพื่อหาแหล่งอาศัยที่สงบไม่ยุ่งวุ่นวาย

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาพื้นที่

ดร.อภิชาติ วงศ์แก้ว (2528 : 42) ได้ให้ความหมายการวางแผนพัฒนา (Development Planning) ไว้ว่าเป็นเรื่องของการเตรียมการล่วงหน้าก่อนที่จะมีการดำเนินงานโดยจะต้องมีผู้รับผิดชอบจัดทำขึ้น โดยถ่ายทอดให้เป็นหลักฐานที่เชื่อถือได้สามารถดำเนินการได้อย่างสอดคล้องต้องกันตามรายการที่ต้องการ โดยมีองค์ประกอบหลักในการวางแผนพัฒนา ดังนี้คือ

- 1) การกำหนดนโยบาย(Policy)
- 2) การกำหนดวัตถุประสงค์(Objective)
- 3) การกำหนดเป้าหมาย(Target)และระยะเวลาของแผน(Range of time)
- 4) วิธีดำเนินงานหรือกลยุทธ์(Stratgy)
- 5) แผนงาน(Programme) และโครงการ (Project)

หลักในการวางแผนพัฒนา จะต้องนำปัญหา(Problem) ความต้องการ(Needs) นโยบาย/คำสั่ง(Policy or Directive) และศักยภาพ(Potential) มาวิเคราะห์ เพื่อเป็นวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการแก้ไขปัญหา เพื่อตอบสนองความต้องการ นโยบาย และศักยภาพของแต่ละพื้นที่ จึงกำหนดออกมาในรูปของแผนงานและโครงการเพื่อการพัฒนา ปรับปรุง แก้ไข สภาพต่าง ๆ ให้ดีขึ้น

สำนักงานพัฒนาเมือง กรมการปกครอง (2531 :4) กล่าวถึงรูปแบบของการพัฒนาเมืองว่ามีหลายด้าน ได้แก่

1) การพัฒนาเศรษฐกิจ คือการทำให้เศรษฐกิจขยายตัว เจริญเติบโตทั้งในแง่ของโครงสร้าง กิจกรรมและมูลค่าเพิ่ม เพื่อที่จะทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น มีงานทำมากขึ้น

2) การพัฒนาด้านกายภาพ เช่น การใช้ประโยชน์ที่ดิน การพัฒนาคุณภาพดิน ซึ่งสัมพันธ์กับการวางแผนพัฒนาด้านอื่น ๆ เช่น เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การพัฒนาสังคม

3) การพัฒนาสังคม คือการส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณภาพ หรือมาตรฐานการครองชีพที่สูงขึ้น มีความสะดวก สบายยิ่งขึ้น การวางแผนพัฒนาทางสังคมมีความมุ่งหมายจะจัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาทางสังคมที่ครอบคลุมถึงทางด้านประชากร การวางแผนเพื่อการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การพัฒนาชุมชน การสวัสดิการและโครงสร้างรายได้

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเล

Brahtz (1972 : 1-5) กล่าวว่าพื้นที่ชายฝั่งทะเลเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญอย่างหนึ่ง และเป็นระบบนิเวศที่สำคัญ เนื่องจากเป็นแหล่งที่พื้กอาศัยระหว่างพืช สัตว์ และสิ่งแวดล้อม เช่น น้ำ ดิน แร่ธาตุ อาหาร ฯลฯ พื้นที่ชายฝั่งเป็นเขตเปลี่ยนจากระบบนิเวศทะเลเป็นระบบนิเวศบก ระบบนิเวศป่าชายเลน ซึ่งเป็นลักษณะที่พิเศษสุดในด้านความสำคัญทางเศรษฐกิจและสภาพแวดล้อม เนื่องจากเป็นแหล่งพลังงานและอาหารที่อุดมสมบูรณ์ สร้างระบบนิเวศที่มีพลังงานสูง(Energy Rich) ให้ผลผลิตทางชีวภาพสูง(Biologically Productive) ซึ่งระบบนิเวศที่อุดมสมบูรณ์และหลากหลายนี้ ก่อให้เกิดสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่มีค่า สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เช่น ป้องกันการถูกกัดเซาะพังทลายของชายฝั่งทะเล เป็นแนวป้องกันพายุ เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนอาหาร เป็นแหล่งที่พื้กอาศัยและแพร่พันธุ์ของปลาและสัตว์น้ำอื่น ๆ อีกทั้งยังให้ผลผลิตที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ เช่น ป่าชายเลน ไม้เชื้อเพลิง ถ่าน ปลาก แต่เขตชายฝั่งทะเลเป็นบริเวณที่ถูกกระทบกระเทือนได้ง่าย มีความไวต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งกระทบกระเทือนต่อความสมดุลทางธรรมชาติ เช่น ภาวะแล้ง คลื่นและลม ทำให้ระบบนิเวศถูกรบกวนและเปลี่ยนแปลงไป

Schaefer (1978 :1-36) ได้ให้แนวความคิดในการวางแผนที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการพัฒนาเขตชายฝั่งทะเล(Coastal Resources Management and Planning) คือ ผู้วางแผนจะต้องคำนึงถึงการจัดการและวางแผนพัฒนาทรัพยากรตั้งแต่ขั้นแรกของกระบวนการวางแผน เนื่องจากปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปจะเป็นผลจากการแข่งขันระหว่างการใช้ประโยชน์ด้านต่าง ๆ จากทรัพยากรธรรมชาติ การให้ความสำคัญกับการจัดการทรัพยากรแต่เริ่มแรกของการวางแผน ย่อมสามารถลดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรได้

1) การวางจุดมุ่งหมายของแผน มาจากการวิเคราะห์ความต้องการของท้องถิ่น นโยบายระดับชาติและระดับจังหวัดและวิเคราะห์ปัญหาอย่างเป็นระบบ

2) การวางแผนทางการปฏิบัติ จะต้องกำหนดแนวทางและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

3) การวางแผนประเมินผล ซึ่งจะต้องวิเคราะห์ทางเลือกทางกายภาพ เศรษฐกิจ การเงินของพื้นที่

4) การเลือกแนวทางและการปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา

ในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งจะต้องคำนึงถึงหลักการสำคัญเบื้องต้น ดังนี้

- 1) การพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งทะเลอย่างต่อเนื่องและถาวร คือ จุดประสงค์หลักของการจัดการและวางแผนพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเล
- 2) การจัดการและวางแผนพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งทะเล เน้นการใช้ประโยชน์หลายด้านจากทรัพยากรที่สามารถฟื้นฟูได้เป็นสำคัญ โดยการประสานประโยชน์ของหลาย ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องทุกระดับ
- 3) เน้นการพัฒนาที่กลมกลืนกับธรรมชาติ โดยเน้นความสำคัญของการวิเคราะห์ประเมินค่าทางสภาพแวดล้อม ทางเศรษฐกิจและสังคม
- 4) เขตชายฝั่งทะเลมีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวและต้องการการจัดการและการวางแผนพัฒนาที่มีลักษณะ เฉพาะตัวด้วย
- 5) นำเป็นแรงธรรมชาติที่สำคัญที่ประสานระบบทรัพยากรชายฝั่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน
- 6) พื้นที่ทั้งส่วนที่เป็นดินและน้ำของพื้นที่ชายฝั่งทะเล จะต้องนำมาวางแผนและจัดการร่วมกันเสมอ
- 7) พื้นที่ทั้งส่วนที่เป็นดินและน้ำของพื้นที่ชายฝั่งทะเล จะต้องนำมาวางแผนและจัดการร่วมกันเสมอ
- 8) จุดรวมความสนใจของการจัดการและวางแผนพัฒนาชายฝั่งทะเลอยู่ที่ทรัพยากรซึ่งเป็นสมบัติส่วนรวม
- 9) การประสานผลประโยชน์ของหลาย ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการจัดการและวางแผนพัฒนาชายฝั่งทะเล
- 10) หน่วยงานของรัฐทุกระดับจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการและวางแผนพัฒนาชายฝั่งทะเล
- 11) ขอบเขตพื้นที่ซึ่งจะดำเนินการจัดการและวางแผนพัฒนาชายฝั่งทะเลนี้ จะถูกกำหนดโดยเรื่องที่จะทำการจัดการและวางแผน ทั้งนี้เนื่องจากกระบวนการนี้ถือว่าขอบเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลตั้งอยู่บนพื้นฐานของปัญหาที่จะต้องมุ่งแก้ไขในแต่ละเรื่อง และขอบเขตพื้นที่ที่สามารถปรับได้ เพื่อให้สอดคล้องกับวิวัฒนาการของกระบวนการการวางแผน
- 12) โครงสร้างของการจัดการและวางแผนพัฒนาชายฝั่งทะเล สร้างขึ้นเพื่อให้การปฏิบัติงานสามารถทำได้ง่ายเป็นค่อยไปเป็นขั้นเป็นตอน
- 13) การจัดการและวางแผนพัฒนาชายฝั่งทะเล เน้นการพัฒนาที่กลมกลืนกับธรรมชาติ
- 14) การจัดการและวางแผนพัฒนาชายฝั่งทะเลเน้นความสำคัญของการวิเคราะห์ประเมินค่าทางสภาพแวดล้อม
- 15) รูปแบบเฉพาะของการประเมินค่าทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการจัดการและวางแผนพัฒนาชายฝั่งทะเล

2.6 งานวิจัยและโครงการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

2.6.1 สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย ร่วมกับกรมการผังเมือง กระทรวงมหาดไทย(2541 : 2) ศึกษาการเป็นชุมชนเมืองของพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นการศึกษาอบต. ที่จัดตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกในปี 2538 จำนวน 617 แห่ง โดยมีวัตถุประสงค์อยู่ 3 ประการ คือ

- 1) เพื่อศึกษาการเป็นชุมชนเมืองของพื้นที่ อบต. ว่ามีลักษณะการเป็นชุมชนเมืองมากหรือน้อยเพียงใด
- 2) พิจารณาคูณลักษณะต่าง ๆ ของการเป็นชุมชนเมืองของ อบต. ในระดับต่าง ๆ
- 3) เพื่อศึกษาแนวโน้มของการพัฒนาเป็นชุมชนเมือง ตามความหมายของพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการจัดตั้งเขตเทศบาล

ตัวแปรที่ใช้เป็นตัวบ่งชี้การเป็นชุมชนเมือง มี 4 ด้าน คือ ด้านประชากร ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านกายภาพ โดยมีตัวชี้วัดรวมทุกด้าน จำนวน 8 ตัวแปร ดังนี้ คือ ขนาดของประชากร ความหนาแน่นของประชากร สัดส่วนของครัวเรือนที่ทำการเกษตร จำนวนร้านค้า รายได้ของ อบต. สัดส่วนของผู้จบการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับ คะแนนการให้บริการด้านสาธารณสุข เวลาการเดินทางโดยเฉลี่ยจาก อบต. ถึงตัวอำเภอ

เมื่อเปรียบเทียบระดับการเป็นชุมชนเมืองระหว่างภาคต่าง ๆ พบว่า อบต. ในเขตปริมณฑล มี อบต. ที่มีระดับการเป็นเมืองในสัดส่วนที่สูงที่สุด คือ ร้อยละ 46.8 รองลงมาภาคใต้ ร้อยละ 27.1 ภาคเหนือ ร้อยละ 25.6 ภาคตะวันตก ร้อยละ 20.9 ภาคตะวันออก ร้อยละ 19.0 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 16.2 และภาคกลาง มีสัดส่วนการเป็นเมืองต่ำสุด คือ ร้อยละ 10.2

จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นว่าชุมชนในพื้นที่ศึกษาอำเภอพระสมุทรเจดีย์ มีระดับการเป็นชุมชนเมืองสูง คือ เป็นชุมชนที่อยู่ในเขตอิทธิพลของเมืองขนาดใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมต่าง ๆ ในทุกด้าน ชุมชนในเขตรอบนอกที่มีพื้นที่ต่อเนื่องเขตกรุงเทพมหานคร จึงเป็นเสมือนเมืองบริวารที่อยู่โดยรอบเมืองแม่ และมีอัตราการเจริญเติบโต รวมทั้งการขยายตัวของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดมา ดังนั้น พื้นที่ชุมชนพระสมุทรเจดีย์ในเขตปริมณฑลจึงมีศักยภาพที่สามารถจะได้รับการพัฒนายกระดับชุมชนขึ้นเป็นเทศบาลได้ต่อไปในอนาคต

2.6.2 สุจารี ผุดผาด (2539) ศึกษาบทบาทและหน้าที่ในการรองรับและระบายน้ำตามสภาพภูมิศาสตร์และแผนงานป้องกันน้ำท่วมและระบายน้ำ สภาพการพัฒนาและการใช้ประโยชน์ที่ดินภายใต้หลักเกณฑ์การควบคุมพื้นที่รับน้ำใน โครงการระบายน้ำทุ่งฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานครและสมุทรปราการ ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่รับน้ำฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานครและสมุทรปราการ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม ระดับพื้นที่ต่ำเป็นแอ่งระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำบางปะกง และได้ถูกกำหนดเป็นแนวระบายน้ำเหนือ-ใต้ จากโครงการระบายน้ำทุ่งฝั่งตะวันออก ถูกควบคุมการพัฒนาเพื่อการดำรงรักษาพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรมให้ได้มากที่สุด ทั้งทางฝั่งเมืองและกฎหมาย

ควบคุมการก่อสร้างอาคาร แต่แรงผลักดันทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดการใช้ที่ดินที่มีการดัดแปลงรูปแบบอาคาร มีผลให้เกิดการลดลงของพื้นที่ ชับน้ำ กีดขวางเส้นทางการไหลของน้ำ ดังนั้นจึงควรมีการควบคุมการก่อสร้างอาคาร การหาพื้นที่กักเก็บน้ำและการจัดเตรียมแผนให้บริการสาธารณสุขปกคลุมพื้นที่ฐานให้เพียงพอต่อความต้องการและการพัฒนาในอนาคต

2.6.3 ชวลิตา บุรินทร์วัฒนา (2541) ศึกษาโอกาสในการพัฒนาสภาพการตั้งถิ่นฐานระดับท้องถิ่นในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอเมืองชุมพร มุ่งพิจารณาถึงโครงสร้างการตั้งถิ่นฐานของ อบต.พื้นที่ศึกษา สภาพการพัฒนา สภาพปัญหาและข้อจำกัดของพื้นที่ ตลอดจนพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างกันของ อบต.พื้นที่ศึกษาและพื้นที่เมืองข้างเคียง พบว่า พื้นที่ศึกษามีความสำคัญในการรองรับการขยายตัวในอนาคตของการตั้งถิ่นฐาน จากเขตเมืองที่อยู่ติดกัน โดยมีโอกาสในการพัฒนาทางเศรษฐกิจในด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรมต่อเนื่องจากการประมงและการท่องเที่ยว ในด้านการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่นของอบต. พบว่า การบริหารยังขาดความรู้ในการจัดทำแผนพัฒนาขาดประสิทธิภาพในการจัดเก็บรายได้และการส่งเสริมอาชีพ รวมถึงความพร้อมของบุคลากรในการปฏิบัติงานเป็นผลให้การพัฒนายังไม่ สอดคล้องกับศักยภาพของท้องถิ่น อีกทั้งได้เสนอแนวทางในการพัฒนาโดยอาศัยความเชื่อมโยงระหว่างกันและประสานการพึ่งพากับเทศบาลเมืองชุมพรและสุขาภิบาลปากน้ำให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาระดับจังหวัดและอำเภอ รวมถึงการปรับปรุงการบริหารงานของ อบต. ในการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประสิทธิภาพ

2.6.4 โครงการแก้มลิง เป็นโครงการตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการบริหารจัดการพื้นที่น้ำท่วมล้น โดยมีวิธีการดำเนินงานที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติดั้งเดิมของกรุงเทพมหานคร ที่เป็นพื้นที่ลุ่มต่ำ ทำให้เมื่อเกิดภาวะน้ำท่วมไม่สามารถระบายน้ำออกจากพื้นที่ได้โดยเร็ว คูน้ำ ล้ำคลอง มีความลาดเทน้อยและยังมีวัชพืชกีดขวางทางน้ำไหล ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดน้ำท่วมซึ่งเป็นระยะเวลาานาน

หลักการและวิธีการ : ทำโดยการขุดลอกคลองต่าง ๆ เพื่อชักน้ำให้มารวมกันแล้วนำมาเก็บไว้เป็นบ่อพักน้ำ อันเปรียบเสมือนกับแก้มลิง แล้วจึงระบายน้ำลงสู่ทะเลเมื่อปริมาณน้ำทะเลลดลง โดยใช้หลักการทฤษฎีแรงโน้มถ่วงของโลก(Gravity Flow) และเมื่อระดับน้ำทะเลสูงกว่าระดับน้ำในคลองให้ปิดประตูระบายน้ำเพื่อป้องกันไม่ให้น้ำย้อนกลับ โดยยึดหลักน้ำไหลทางเดียว(One-way Flow)

พื้นที่ดำเนินการ : ในบริเวณฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีนตอนล่าง คลองมหาชัย-คลองสนามชัย และคลองสุนัขหอน

การพัฒนาแหล่งน้ำตามแนวพระราชดำริ มีหลักและวิธีการที่สำคัญคือ

1) การพัฒนาแหล่งน้ำจะเป็นรูปแบบใด ต้องเหมาะสมกับรายละเอียดสภาพภูมิประเทศเสมอ

2) การพิจารณาวางโครงการแหล่งน้ำต้องเหมาะสมกับสภาพแหล่งน้ำธรรมชาติ ที่มีในแต่ละท้องถิ่นเสมอ

3) การพิจารณาถึงความเหมาะสมในด้านเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น หลีกเลี่ยงการเข้าไปสร้างปัญหาความเดือดร้อนให้กับคนกลุ่มหนึ่ง โดยสร้างประโยชน์ให้กับคนกลุ่มหนึ่งไม่ว่าประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเกี่ยวกับการลงทุนนั้นจะมีความเหมาะสมเพียงใดก็ตาม

2.6.5 โครงการชุมชนพัฒนาป่าชายเลน ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

โครงการตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโครงการนี้ มี วัตถุประสงค์ที่จะทำการพัฒนาชุมชนให้มีความสำนึกตระหนักในความรู้ความเข้าใจในการใช้ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ชุมชนพึ่งพิงอาศัยทรัพยากรธรรมชาติในทะเลสาบสงขลาและ อ่าวไทยมาเป็นเวลานาน โดยการสนับสนุนการจัดระเบียบที่อยู่อาศัยชุมชนและเพิ่มผลผลิตของสัตว์น้ำ และเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชายเลนที่มีความผูกพันกับวิถีชีวิต ของชุมชนอย่างใกล้ชิด ตลอดจนสามารถประสานความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับภาครัฐบาลที่ เกี่ยวข้อง ปลุกจิตสำนึกในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกป่าและรู้สึกห่วงแหน ทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่า

รูปแบบการดำเนินงานใช้วิธีการสร้างความคุ้นเคยระหว่างประชาชนกับภาครัฐ ในการให้ชุมชนยอมรับปฏิบัติและร่วมงานปลูกป่า ปลุกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่า มีการรวมตัวกัน ของประชาชนก่อตั้งชมรมอนุรักษ์ป่าชายเลนทะเลสาบสงขลา โดยมีคณะกรรมการของชมรมร่วมกัน ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

2.6.6 โครงการศูนย์ศึกษาธรรมชาติป่าชายเลนยะหริ่ง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

การจัดทำโครงการนี้มีเป้าหมายให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการและสงวน รักษาป่าชายเลนที่สมบูรณ์มากและยังประโยชน์แก่ชุมชนรอบด้าน โดยเฉพาะเป็นแหล่งกำเนิดที่ สำคัญของกุ้ง หอย ปู ปลา ที่อุดมสมบูรณ์และชุกชุม โดยการมีเจตนาให้ทุกฝ่ายมีความรู้ความเข้าใจใน สภาพสมดุฒธรรมชาติของป่าชายเลน และสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนกับนักวิชาการ

การจัดสร้างศูนย์ธรรมชาติป่าชายเลนยะหริ่งได้ดำเนินการออกแบบเป็นทางเดินป่าชายเลน (The Mangrove Trail) เป็นแหล่งเข้าไปศึกษาหาความรู้ด้วยการเข้าไปทำการสำรวจและสัมผัสกับ ธรรมชาติป่าชายเลนอย่างใกล้ชิดอย่างกลมกลืนและไม่กระทบกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นดั้งเดิม โดยทางเดินธรรมชาติจะผ่านจุดแสดงข้อมูลต่าง ๆ ที่น่าสนใจในป่าชายเลนโดยมีคำอธิบายการดำรง อยู่ของระบบนิเวศน์ป่าชายเลนได้อย่างแจ่มชัด ซึ่งเป็นต้นแบบในการพัฒนาและอนุรักษ์ป่าชายเลนใน แหล่งอื่นต่อไป

สรุป

ในการศึกษาเมืองพระสมุทรเจดีย์ ซึ่งมีลักษณะการตั้งถิ่นฐานโดยอาศัยปัจจัยทางธรรมชาติ คือ เกาะกลุ่มอยู่ตามแม่น้ำและคลองสายสำคัญ ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา คลองสรรพสามิตร ใช้การคมนาคมทางน้ำเป็นหลัก ซึ่งเป็นการคมนาคมแบบดั้งเดิม แต่เมื่อมีนโยบายเข้ามา มีอิทธิพลต่อพื้นที่ ซึ่งเป็นปัจจัยทางสังคมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน โดยมีกำหนดในแผนพัฒนา ระดับประเทศและระดับจังหวัดให้จังหวัดสมุทรปราการเป็นเมืองอุตสาหกรรม ทำให้มีผลกระทบต่อพื้นที่ศึกษาก่อให้เกิดการขยายตัวของเนื้อเมืองตามเส้นทางการคมนาคมโดยมีเส้นทางสายหลักคือ ถนนสุขสวัสดิ์ ที่นำพาความเจริญจากกรุงเทพฯ ผ่านมาตามอำเภอพระประแดงเข้าสู่เขตพื้นที่ศึกษา ทางตอนบนของอำเภอพระสมุทรเจดีย์ ดังนั้นผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงสภาพของพื้นที่ ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ที่เปลี่ยนแปลงไปโดยอาศัยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานตามแนวคิดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน มาใช้ในการอธิบายชุมชนในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่ข้างเคียงว่ามีการกระจุกตัวหรือมีความหนาแน่นอยู่บริเวณใดบ้าง ซึ่งมีปัจจัยในการพิจารณา ได้แก่ ปัจจัยทางธรรมชาติ เช่น สภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ ลักษณะดิน แหล่งน้ำ เป็นต้น และปัจจัยทางสังคม เช่น สภาพเศรษฐกิจ พิจารณาจากรายได้ของประชากรในพื้นที่ อาชีพของประชากร สาธารณูปโภค สาธารณูปการ รวมไปถึงแผนพัฒนาในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับประเทศ จนกระทั่งถึงระดับท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา เนื่องจากเมืองพระสมุทรเจดีย์ได้มีลักษณะการตั้งถิ่นฐานที่เปลี่ยนไปจากดั้งเดิม มีการขยายตัวของเนื้อเมือง มีการผสมผสานระหว่างการจัดตั้งถิ่นฐานแบบชนบทและแบบเมือง โดยอธิบายลักษณะการตั้งถิ่นฐานได้ตามแนวคิดของ Rubenstein ซึ่งมีความแตกต่างกันพิจารณาได้จากตัวแปรทางด้านประชากร โครงสร้างทางเศรษฐกิจทั้งในภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และภาคบริการต่าง ๆ รวมไปถึงสิ่งปลูกสร้าง มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดินอันเป็นปัจจัยหนึ่งในการศึกษาการวางแผนการใช้ที่ดินของพื้นที่ศึกษา พื้นที่ที่มีการใช้สอยในกิจกรรมที่หลากหลายขึ้น มีการกระจุกตัวของโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น ชุมชนมีการขยายตัวขึ้นส่งผลให้มีแหล่งที่พักอาศัยเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย จึงก่อให้เกิดการบริการต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น มีร้านค้า สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อมารองรับการเติบโตของเมือง แต่ทำให้พื้นที่เกษตรกรรมถูกบุกรุกลดจำนวนลง ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ นำมาใช้ศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตอำเภอพระสมุทรเจดีย์ เป็นไปตามทฤษฎีของ Goodman (1968) ที่พิจารณากการทำกิจกรรมบนพื้นที่ว่าอยู่ในภาคกิจกรรมใดเป็นหลัก เกษตรกรรม อุตสาหกรรม หรือการค้าการบริการ มีสัดส่วนของกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่ศึกษาอย่างไร เพื่อนำมาศึกษาแนวโน้มในการขยายตัวของเมืองว่ามีการพัฒนาไปในทิศทางใด รวมทั้งมีการพัฒนาเมืองไปในรูปแบบใด ซึ่งในสวนนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎี Sector Theory มาอธิบายรูปแบบของเมืองในตอนบนของอำเภอพระสมุทรเจดีย์ ว่ามีการขยายตัวตามเส้นทางการคมนาคม ตามถนน ขยายตัวออกไปตามแนวถนนสู่ชานเมืองเป็นแนวยาว และอธิบายเพิ่มเติมด้วยทฤษฎี Inverse Concentric Zone Theory ให้อธิบายเมืองที่จะกลายเป็นอุตสาหกรรมอย่างเมืองพระสมุทรเจดีย์ที่มีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง ซึ่งพิจารณาได้จากแหล่งที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมว่ามี

การกระจุกตัวอยู่บริเวณใดเพราะเหตุใด จำนวนโรงงานอุตสาหกรรม จำนวนแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม ประเภทโรงงานอุตสาหกรรม ในพื้นที่ศึกษา เป็นต้น

ในการศึกษาการพัฒนาเมือง ผู้วิจัยได้ศึกษาการพัฒนาเมืองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อันได้แก่ เทศบาลตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) ในฐานะที่เป็นผู้รับผิดชอบดูแลพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นพัฒนาในด้านสิ่งปลูกสร้างอำนวยความสะดวกต่างหรือการส่งเสริมการประกอบอาชีพ โดยอาศัยการศึกษาของสถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทยร่วมกับกรมการผังเมือง (2541) ได้ศึกษาความเป็นชุมชนเมืองของพื้นที่อบต. และศึกษาคุณลักษณะต่าง ๆ ของการเป็นชุมชนเมืองของอบต. และศึกษาแนวโน้มของการพัฒนาการเป็นชุมชนเมือง โดยอาศัย 8 ตัวแปรเป็นตัวชี้วัด คือ ขนาดประชากร ความหนาแน่นของประชากร สัดส่วนของครัวเรือนที่ทำการเกษตร รายได้ของอบต. สัดส่วนผู้จบการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับ ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาใช้ในการพิจารณาการปัญหาและศักยภาพในการพัฒนาในพื้นที่ศึกษาด้วย โดยผู้ศึกษาได้ใช้แนวความคิดในการวางแผนเพื่อการพัฒนาเมืองของสำนักงานพัฒนาเมือง กรมการปกครอง มาเป็นหลักในการพิจารณา โดยพิจารณาจากปัญหาของพื้นที่ว่ามีในด้านใดบ้าง เพื่อนำมาวางแผนให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ที่มีความหลากหลาย ได้รับอิทธิพลทั้ง 3 ทาง ทางตอนบนติดกับกรุงเทพมหานครที่กำลังขยายความเจริญเข้ามาสู่พื้นที่ ทางตะวันตกติดกับแม่น้ำเจ้าพระยาที่เป็นจุดเปลี่ยน จุดขนถ่ายสินค้าเพื่อเข้าสู่กรุงเทพฯ และออกสู่ทะเลอ่าวไทย สำหรับทางตอนใต้ของพื้นที่ศึกษาเป็นส่วนที่ติดกับอ่าวไทยเป็นพื้นที่ชายฝั่งทะเลคืออบต.แหลมฟ้าผ่า ซึ่งเป็นส่วนที่แตกต่างจากบริเวณอื่น ในการศึกษาอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่งตามโครงการตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน ซึ่งพิจารณาปัจจัยด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินและกิจกรรมบนพื้นที่ สภาพภูมิอากาศ สภาพน้ำขึ้น-น้ำลง รวมถึงปัจจัยทางด้านประชากร การเปลี่ยนแปลงประชากร การประกอบอาชีพของประชากรในพื้นที่ เพื่อวางแผนการพัฒนาเมืองในทุกด้านให้เกิดประโยชน์สูงสุด สอดคล้องกับความต้องการของคนในท้องถิ่นเพื่อให้การพัฒนาตอบสนองความต้องการโดยแท้จริง โดยพิจารณานโยบาย และโครงการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษาดังแต่ระดับประเทศจนถึงระดับท้องถิ่น เพื่อนำมาวิเคราะห์กำหนดหาแนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนาพื้นที่เมืองพระสมุทรเจดีย์ต่อไป